

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد ملی و استانی

فاطمه پاسبان، جهانبخش امامی

زمستان ۱۳۹۳

سرشناسه : پاسبان، فاطمه، امامی، جهانبخش، ۱۳۹۷-، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور : جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد ملی و استانی / مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی؛ گردآوری و تدوین جهانبخش امامی.
مشخصات نشر : تهران: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، مدیریت خدمات پژوهشی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۲۴۰ ص.: جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).
شابک : 978-964-5549-25-9

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
موضوع : کشاورزی - ایران - جنبه‌های اقتصادی
موضوع : کشاورزی - ایران - جنبه‌های اقتصادی - آمار
شناسه افزوده : مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی. مدیریت خدمات پژوهشی
رده‌بندی کنگره : HD۲۰۶۵/۷۴ الف ج ۲ ۱۳۹۳
رده‌بندی دیویی : ۳۳۸/۱۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۲۵۷۷۷

عنوان: جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد ملی و استانی
گردآوری و تدوین: فاطمه پاسبان، جهانبخش امامی
ویراستار علمی: مجتبی پالوج
ناظر علمی: سیدحسن کاظمی
مسئول انتشار: فرهاد بلادر
کارشناس انتشار: فرزانه علایی
مدیر گروه پژوهشی تجارت و سیاست‌های حمایتی: منوچهر شاهمرادی
صفحه‌آرایی: ابراهیم حبیبی سیاهپوش
طراح روی جلد: مینا توکلی
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۳
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

شابک: 978-964-5549-25-9

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات اسرار علم
ناشر: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، مدیریت خدمات پژوهشی
نشانی: خیابان کریمخان زند- انتهای خیابان شهید عضدی (آبان جنوبی) - خیابان رودسر شرقی - پلاک ۵
تلفن: ۲۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰
<http://www.agri-peri.ir>
ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۴۹-۲۵-۹

• تبیین نقش و جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد، از طریق نمایش مهم‌ترین شاخص‌های کلان، این امکان را برای مدیران کشور در سطوح مختلف و به‌ویژه مدیران بخش کشاورزی فراهم می‌آورد تا با بهره‌برداری از این داده‌ها، در ترسیم اهداف، سیاست‌ها از یک سو و چگونگی تعامل با سایر بخش‌های اقتصادی از سوی دیگر، فرآیندی منطقی و در فضایی کارشناسی و علمی، تصمیم‌گیری‌ها را دنبال نمایند.

کتاب حاضر دومین سری از این گروه انتشارات مؤسسه طی دهه اخیر می‌باشد. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی تلاش می‌نماید در بستر انجام مأموریت‌های ملی خود، با نشان دادن روند تحولات بخش کشاورزی در اقتصاد ملی با بهره‌گیری از شاخص‌های کلان، زمینه‌های نگرش واقع‌گرایانه به آینده بخش را به‌طور مطلوب‌تری فراهم سازد. علاوه بر آن، از آنجایی که آب و خاک و اقلیم از جمله عوامل تعیین‌کننده در ایفای نقش کشاورزی در اقتصاد می‌باشد در این کتاب به تبیین سهم بخش کشاورزی در ایجاد ارزش افزوده و میزان اشتغال تمامی استان‌های کشور پرداخته شده است. مرور این داده به موازات مقایسه نقش هریک از زیربخش‌های کشاورزی در تولید ارزش افزوده بخش در استان‌ها نیز نشانگر نوع ترکیب تولیدات، سهم زیربخش‌ها، اهمیت فعالیت‌های زیربخش‌ها و به عبارتی روشن‌تر، میزان اهمیت بخش کشاورزی در عرصه اقتصاد کلان و در سطح هر یک استان‌ها نیز می‌باشد.

ویژگی اساسی که در این کتاب به وضوح حائز اهمیت است ارائه داده‌های با اهمیت فوق در قالب نمودار و جدول می‌باشد و به لحاظ مخاطبین اصلی مورد نظر کتاب، تجزیه و تحلیل داده‌ها به عهده خواننده گرامی گذاشته شده است و انتظار می‌رود که این گروه داده‌ها در تصمیم‌گیری‌ها بتواند به خوبی ایفای نقش نماید.

کتاب حاضر از هفت فصل تشکیل یافته است. در فصل اول به کلیات موضوع پرداخته شده است و در فصل دوم، مقایسه شاخص‌های ملی اقتصادی و کشاورزی کشور و در فصل سوم سهم هر یک از استان‌ها از شاخص‌های کلان تبیین گردیده است و در فصل چهارم به مقایسه میزان سهم استان‌ها می‌پردازد. در فصل پنجم به وضعیت اشتغال و در فصول ششم و هفتم روند شاخص‌های تولید مورد توجه قرار گرفته است.

فرصت را مغتنم شمرده از سرکار خانم دکتر پاسبان به خاطر تدوین فصل اول این کتاب و از آقای مهندس امامی به خاطر تدوین سایر فصول تشکر نموده و از همکاری آقای مهندس حسینی که در گردآوری این اثر متحمل تلاش گسترده‌ای شدند سپاسگزاری می‌شود. همچنین از ویراستار علمی کتاب، از آقای دکتر مجتبی پالوج و همچنین از آقای ابراهیم حبیبی سیاهپوش به خاطر صفحه‌آرایی آن و از مدیریت محترم خدمات پژوهشی به خاطر پیگیری و چاپ کتاب، سپاسگزاری می‌شود.

سید حسن کاظمی

رئیس مؤسسه

قاپستان ۱۳۹۲

www.ketab.ir

فصل اول: تحلیلی بر روند شاخص‌های کلان بخش کشاورزی	۱
مقدمه	۳
۱- ارزش افزوده بخش کشاورزی و سهم آن در اقتصاد ملی	۴
۱-۱- ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت جاری	۴
۲-۱- ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳	۹
۳-۱- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی از ارزش افزوده کل کشور به قیمت جاری	۱۴
۴-۱- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی از ارزش افزوده کل کشور به قیمت ثابت ۸۳	۱۶
۵-۱- شاخص ضمنی (تعدیل کننده نرخ تورم) ارزش افزوده بخش کشاورزی	۲۱
۲- سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی و سهم آن در اقتصاد ملی	۲۳
۱-۲- سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به قیمت جاری	۲۳
۲-۲- سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به قیمت ثابت	۲۸
۳-۲- سهم سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی از سرمایه‌گذاری کل کشور (جاری و ثابت)	۳۰
۴-۲- نسبت ارزش افزوده بخش کشاورزی به کل سرمایه‌گذاری آن (جاری و ثابت)	۳۷
۵-۲- نسبت فزاینده سرمایه به تولید بخش کشاورزی (ICOR)	۴۱
۳- روند موجودی سرمایه بخش کشاورزی و سهم آن در اقتصاد ملی	۴۵
۱-۳- موجودی سرمایه بخش کشاورزی به قیمت جاری	۴۵
۲-۳- موجودی سرمایه بخش کشاورزی به قیمت ثابت	۴۹
۳-۳- سهم موجودی سرمایه بخش کشاورزی از موجودی سرمایه کل کشور به قیمت جاری	۵۲
۴-۳- سهم موجودی سرمایه بخش کشاورزی از موجودی سرمایه کل کشور به قیمت ثابت	۵۴
۴- تسهیلات پرداختی به بخش کشاورزی	۵۸
۱-۴- تسهیلات پرداختی بانکهای تخصصی به بخش کشاورزی	۵۹
۲-۴- سهم بخش کشاورزی از کل تسهیلات پرداختی بانکهای تخصصی	۶۴
۳-۴- مانده تسهیلات بانکها و موسسات اعتباری به بخش غیر دولتی	۶۶
۱-۳-۴- مانده تسهیلات بانکها و موسسات اعتباری به بخش غیر دولتی بخش کشاورزی به قیمت جاری	۶۶

- ۴-۳-۲- سهم بخش کشاورزی از کل مانده تسهیلات بانکیها وموسسات اعتباری به بخش غیردولتی. ۷۱
- ۴-۴- اعتبارات دولتی جهت توسعه کشاورزی و منابع طبیعی ۷۳
- ۴-۴-۱- اعتبارات دولتی جهت توسعه کشاورزی و منابع طبیعی ۷۴
- ۴-۴-۲- سهم اعتبارات دولتی جهت توسعه کشاورزی و منابع طبیعی از کل اعتبارات عمرانی کشور. ۷۸
- ۵- اشتغال بخش کشاورزی و سهم آن در اقتصاد ملی ۷۹
- ۶- تجارت خارجی بخش کشاورزی و سهم آن از اقتصاد ملی ۸۲
- ۶-۱- ارزش واردات کالای کشاورزی ۸۳
- ۶-۲- سهم واردات کالای کشاورزی از واردات کل کشور ۸۷
- ۶-۳- ارزش صادرات کالای کشاورزی ۸۹
- ۶-۴- سهم ارزش صادرات کالای کشاورزی از کل صادرات کشور ۹۱
- ۶-۵- تراز بازرگانی بخش کشاورزی ۹۶
- ۶-۶- نسبت صادرات به واردات کالای کشاورزی ۹۹
- ۷- تورم تولید بخش کشاورزی ۱۰۳
- ۸- تورم صادراتی محصولات کشاورزی ۱۱۰
- ۹- تعرفه وارداتی بخش کشاورزی ۱۲۱
- ۱۰- هزینه و درآمد خانوار روستایی ۱۲۳

فصل دوم: مقایسه شاخص‌های ملی اقتصادی ۱۳۹

- ۲- مقایسه شاخص‌های ملی اقتصادی ۱۴۱

فصل سوم: سهم استان‌ها از شاخص‌های کلان اقتصاد کشاورزی ۱۴۵

- ۳- سهم استان‌ها از شاخص‌های کلان اقتصاد کشاورزی ۱۴۷

فصل چهارم: مقایسه شاخص‌های کلان اقتصادی در بخش کشاورزی به تفکیک استان‌ها . ۱۶۵

- ۴- مقایسه شاخص‌های کلان اقتصادی در بخش کشاورزی به تفکیک استان‌ها ۱۶۷
- ۴-۱- استان آذربایجان شرقی ۱۶۷
- ۴-۲- استان آذربایجان غربی ۱۶۹

عنوان

صفحه

۱۷۰	۳-۴- استان اردبیل
۱۷۱	۴-۴- استان اصفهان
۱۷۲	۴-۵- استان البرز
۱۷۳	۴-۶- استان ایلام
۱۷۴	۴-۷- استان بوشهر
۱۷۵	۴-۸- استان تهران
۱۷۶	۴-۹- استان چهارمحال و بختیاری
۱۷۷	۴-۱۰- استان خراسان جنوبی
۱۷۸	۴-۱۱- استان خراسان رضوی
۱۷۹	۴-۱۲- استان خراسان شمالی
۱۸۰	۴-۱۳- استان خوزستان
۱۸۱	۴-۱۴- استان زنجان
۱۸۲	۴-۱۵- استان سمنان
۱۸۳	۴-۱۶- استان سیستان و بلوچستان
۱۸۴	۴-۱۷- استان فارس
۱۸۵	۴-۱۸- استان قزوین
۱۸۶	۴-۱۹- استان قم
۱۸۷	۴-۲۰- استان کردستان
۱۸۸	۴-۲۱- استان کرمان
۱۸۹	۴-۲۲- استان کرمانشاه
۱۹۰	۴-۲۳- استان کهگیلویه و بویر احمد
۱۹۱	۴-۲۴- استان گلستان
۱۹۲	۴-۲۵- استان گیلان
۱۹۳	۴-۲۶- استان لرستان
۱۹۴	۴-۲۷- استان مازندران
۱۹۵	۴-۲۸- استان مرکزی

صفحه

عنوان

۱۹۶ ۴-۲۹- استان هرمزگان

۱۹۷ ۴-۳۰- استان همدان

۱۹۸ ۴-۳۱- استان یزد

فصل پنجم: روند شاغلین بخش کشاورزی طی سال‌های ۹۰-۱۳۳۵ ۱۹۹

۵- روند شاغلین بخش کشاورزی طی سال‌های ۹۰-۱۳۳۵ ۲۰۱

فصل ششم: روند شاخص‌های بازرگانی بخش کشاورزی ۲۰۷

۶- روند شاخص‌های بازرگانی بخش کشاورزی ۲۰۹

فصل هفتم: روند تولید بخش کشاورزی ۲۱۵

۷- روند تولید بخش کشاورزی ۲۱۷

۷-۱- مقایسه سرانه تولید ۲۱۸

۷-۲- سرانه واردات و صادرات ۲۱۹

۷-۳- واحدهای بهره‌برداری ۲۲۰

منابع ۲۲۱

فهرست جداول

عنوان

صفحه

جدول ۱: ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت جاری طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۲.....	۷
جدول ۲: ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۲.....	۱۰
جدول ۳: شاخص ضمنی تعدیل کننده و سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت و جاری طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۲.....	۱۹
جدول ۴: میزان سرمایه گذاری بخش کشاورزی به قیمت جاری و ثابت سال ۸۳ طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۱.....	۲۶
جدول ۵: سهم بخش کشاورزی به قیمت جاری و ثابت سال ۸۳ از کل سرمایه گذاری کشور طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۱.....	۳۲
جدول ۶: نسبت ارزش افزوده به سرمایه گذاری و شاخص ICOR بخش کشاورزی طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۱.....	۴۳
جدول ۷: موجودی سرمایه بخش کشاورزی به قیمت جاری و ثابت سال ۸۳.....	۴۷
جدول ۸: سهم موجودی سرمایه بخش کشاورزی به قیمت جاری و ثابت سال ۸۳ از موجودی سرمایه کل کشور.....	۵۶
جدول ۹: تسهیلات پرداختی بانکهای تخصصی به بخش کشاورزی و سهم بخش کشاورزی.....	۶۲
جدول ۱۰: مانده تسهیلات بانکها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی بخش کشاورزی و سهم بخش کشاورزی.....	۶۹
جدول ۱۱: اعتبارات دولتی جهت توسعه کشاورزی و منابع طبیعی و سهم آن از اعتبارات عمرانی کل کشور.....	۷۶
جدول ۱۲: توزیع نسبی شاغلان دهساله و بیشتر در بخشهای عمده اقتصادی کشور.....	۸۰
جدول ۱۳: اشتغالزایی بخش کشاورزی طی دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰.....	۸۱
جدول ۱۴: اشتغال کل برحسب مناطق شهری، روستایی و بخش کشاورزی طی دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰.....	۸۲
جدول ۱۵: ارزش واردات کالای کشاورزی و سهم آن از واردات کل کشور و درصد تغییرات آن طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۱.....	۸۵

عنوان

صفحه

جدول ۱۶: ارزش صادرات بخش کشاورزی و سهم بخش کشاورزی از کل صادرات کشور.....	۹۴
جدول ۱۷: تراز بازرگانی بخش کشاورزی.....	۹۷
جدول ۱۸: نسبت صادرات به واردات بخش کشاورزی.....	۱۰۱
جدول ۱۹: شاخص بهای تولیدکننده بخش کشاورزی، صنعت و خدمات (۱۳۸۳=۱۰۰) سی سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۹۲.....	۱۰۷
جدول ۲۰: شاخص بهای صادراتی محصولات حیوانی، نباتی، محصولات صنایع غذایی، نوشابه‌ها و توتون و تنباکو و چربی‌ها و روغن‌های حیوانی و نباتی (۱۳۸۳=۱۰۰) طی سالهای (۹۲-۱۳۷۶).....	۱۱۹
جدول ۲۰: میانگین تعرفه بخش کشاورزی طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۷.....	۱۲۳
جدول ۲۱: درآمد و هزینه جاری و واقعی خانوار روستایی و درصد تغییرات آنها طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۲.....	۱۲۸
جدول ۲۲: نسبت درآمد به هزینه خانوار روستایی طی سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۹۲.....	۱۳۶
جدول ۲۳: سهم هر یک از استان‌ها در جمعیت کل کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۴۸
جدول ۲۴: سهم هر یک از استان‌ها در تولید ناخالص داخلی کل کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۵۰
جدول ۲۵: سهم هر یک از استان‌ها در ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۵۳
جدول ۲۶: سهم شاغلین بخش کشاورزی هر یک از استان‌های کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۵۵
جدول ۲۷: سهم هر یک از استان‌ها در ارزش افزوده بخش صنعت و معدن کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۵۸
جدول ۲۸: سهم هر یک از استان‌ها در ارزش افزوده بخش ساختمان کشور در سال ۱۳۹۰ به قیمت جاری.....	۱۶۰
جدول ۲۹: سهم هر یک از استان‌ها در ارزش افزوده بخش خدمات کشور در سال ۱۳۹۰.....	۱۶۲